

RĪGAS CENTRA HUMANITĀRĀ VIDUSSKOLA

**IZGLĪTOJOŠA GALDA SPĒLE
“TAVAS VĒLĒŠANAS, TAVA POLITIKA”**

Radošais uzdevums

“Piecelies un nobalso! Kā es varu veicināt pilsoņu
līdzdalību vēlēšanās?”

Autori:

Patrīcija Miltiņa
Kristofers Nīmanis
Estere Zitcere
Beāte Beinaroviča
Mare Sārta
Edvards Sokolovskis
Marta Tīna Dravniece
Santa Lutere
Mikus Actiņš
Emīlija Kupče
Šarlote Justīne Jurjure

Atbalsts: skolotāja Ilona Ceļmalniece

Saturs

Ievads	2
Jauniešu attieksme pret līdzdalību vēlēšanās: aptaujas datu analīze	3
Piedāvātais risinājums: izglītojoša galda spēle	6

Ievads

Politiskā līdzdalība ir nozīmīga demokrātijas sastāvdaļa tāpēc, ka tādejādi valsts iedzīvotāji var iesaistīties politisko lēmumu pieņemšanā valstī. Politiskā līdzdalība ir darbība, kuras ietvaros cilvēki vai cilvēku kopa izpauž savus politiskos uzskatus vai iesaistās politiskos procesos.¹ Kā piemērus var minēt vēlēšanas, sava viedokļa izteikšanu plašākai auditorijai un protestus. Ir divi politiskās līdzdalības veidi - formālie un neformālie. Formālos līdzdalības veidus organizē valsts vai pašvaldību iestādes, piemēram, skolēnu dome vai parakstu vākšana iniciatīvai. Savukārt, neformālie līdzdalības veidi ir dialogs starp sabiedrību un lēmuma pieņēmēju, piemēram, viedokļu paušana sociālajos tīklos vai labdarības pasākumi.

Viens no primārajiem veidiem, kā sabiedrība iesaistās politiskajos procesos, ir tieši ar vēlēšanu palīdzību, tomēr pēdējās Saeimas vēlēšanās vēlētāju aktivitāte bija zema (59,41%)², kamēr Latvijas kaimiņvalstī Igaunijā vēlētāju īpatsvars bija par 4% augstāks.³ Latvijā novērojama arī pakāpeniska vēlētāju aktivitātes samazināšanās. 1993. gadā tā bija visaugstākā (89,9%), bet kopš 1993. gada gandrīz katru gadu vēlētāju aktivitāte samazinās. Taču ir svarīgi pieminēt arī to, ka vēlētāju aktivitāte ir palielinājusies kopš 13. Saeimas vēlēšanām, kur tā bija 54,6 %.⁴ Arī jauniešu vidū vēlēšanu aktivitāte ir zeme, lai gan cita veida politiskās līdzdalības aktivitātēs viņi piedalās vairāk, piemēram, izsaka savu viedokli sociālajos tīklos, iesaistās nevalstiskās organizācijās (NVO) vai piedalās protestos. Tomēr piedalīšanās vēlēšanās ir tikpat svarīga, cik cita veida politiskā līdzdalība, jo vēlēšanu rezultāti tiešā veidā ietekmēs jauniešu nākotni un viņu iespējas.

Ir svarīgi saprast, kas ir izraisījis šo situāciju. Vairums nepiedalās vēlēšanās tāpēc, ka neuzticas Latvijas politikājiem spēkiem vai nav ieinteresēti politikā (38%).⁵ Viens no iemesliem, kāpēc iedzīvotāji neuzticās politikājiem spēkiem ir korupcija. Korupcija ir nelegāla darbība, kuras laikā privātpersona cenšas ietekmēt kādu valsts amatpersonu, piemēram, dodot kukuli. Šīs darbības pārsvarā notiek, lai visas iesaistītās persona gūtu sev labumu. "Sabiedrība par atklātību "Delna"" informēja, ka, salīdzinot ar 2021. gadu, Latvijā korupcijas uztveres indekss ir nemainīgs – 59 punkti no 100 un ir krietni zemāks nekā citās Eiropas Savienības valstīs.⁶ Tā kā šis līmenis Latvijā diemžēl ir salīdzinoši zems, var pieņemt, ka amatpersonas izmanto savu statusu ļaunprātīgi.

¹ Nīkišins, J. Politiskā līdzdalība [tiešsaiste]. [Skatīts 12.04.2023]. Pieejams: <https://enciklopedija.lv/skirklis/5604-politiskā-līdzdalība>

² Centrālā vēlēšanu komisija [tiešsaiste]. [Skatīts 29.03.2023] Pieejams: https://www.cvk.lv/lv/14-saeimas-velesanas?utm_source=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F

³ Kezberis, U. Igaunijas parlamenta vēlēšanās augsta aktivitāte, vairāk nekā puse nobalsoja elektroniski [tiešsaiste]. [Skatīts 27.03.2023]. Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/arzemes/igaunijas-parlamenta-velesanas-augsta-aktivitate-vairak-neka-puse-nobalsoja-elektroniski.a499365/>

⁴ LSM.lv 14. Saeimas vēlēšanās nobalsojuši 59%; vairāk nekā iepriekšējo 2 parlamentu vēlēšanās [tiešsaiste]. [Skatīts 19.03.2023]. Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/14-saeimas-velesanas-nobalsojusi-59-vairak-neka-iekseksejo-2-parlamentu-velesanas.a475976/>

⁵ Centrālā vēlēšanu komiteja Vēlētāju attieksmju pētījums 2022 [tiešsaiste]. [Skatīts 03.04.2023]. Pieejams: <https://www.cvk.lv/lv/media/110/download?attachment>

⁶ LSM.lv Latvijas Korupcijas uztveres indekss 2022. gadā – nemainīgs [tiešsaiste]. [Skatīts 05.04.2023]. Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/latvijas-korupcijas-uztveres-indekss-2022-gada-nemainigs.a494118/>

Līdz ar to Latvijas sabiedrība nevēlas uzticēties politiskajiem spēkiem, kuri, iespējams, savu varu izmantos savām vajadzībām, nevis domājot par sabiedrības kopējo labumu.

Otrs iemesls neuzticībai var tikt meklēts Latvijas vēsturē. Latvija ir bijusi neatkarīga valsts mazāk kā 100 gadus, taču tās teritorija tika apdzīvota jau vairākus gadsimtus pirms tam. Okupācija Latvijā beidzās vien pirms 32 gadiem. Tādejādi liela daļa šā brīža iedzīvotāju piedzīvoja Latvijas padomju okupācijas periodu, vai arī uzskati un atziņas tika nodotas nākamajām paaudzēm. Šajā laikā, lai gan vēlēšanas notika, tās nebija brīvas vēlēšanas. Iedzīvotāji tika ierobežoti, piemēram, viņiem tika liegts brīvi pamests valsti, viņi nevarēja izteikt savu viedokli un ietekmēt valsts procesus. Sabiedrībai radās neuzticība varai, kas ir saglabājusies arī līdz mūsdienām, lai gan šobrīd Latvija ir neatkarīga valsts un tās iedzīvotāji ir atbildīgi par varas ievēlšanu. Šie okupācijas gadi ne tikai ietekmēja iedzīvotāju uzticību, bet arī politisko līdzdalību. Latvija tika pakļauta totalitāras valsts režīmam, kurā šāda veida līdzdalības nav pieļaujamas, jo tas ļautu iedzīvotājiem kļūt vienotākiem, kas vēlāk apdraudētu valsts pastāvēšanu/darbību. Attiecīgi Latvijas sabiedrībā ir iesakņojusies pārliecība neveidot politisko līdzdalību, jo kādreiz tāda neeksistēja.

Vēl viens iemesls, kāpēc vēlēšanu aktivitāte nav augsta, varētu būt tas, ka Igaunijā ir iespēja piedalīties vēlēšanās e-vidē. Apskatot CVK pētījumu “Vēlētāju attieksmju pētījums 2022. Pēc vēlēšanu aptauja” ir redzams, ka liela Latvijas sabiedrības daļa nespēj apmeklēt vēlēšanas veselības stāvokļa (9%) vai darba dēļ (8%). Iespējams, ja Latvijā vēlētājiem dotu iespēju vēlēties no mājām, vēlētāju aktivitāte būtu augstāka.⁷

Līdzīga situācija ir arī jauniešu vidū. Jaunieši vecumā no 18 - 24 gadiem 14. Saeimas vēlēšanās piedalījās mazāk kā jebkura cita vecuma grupa. Viņu dalība sasniedza 61%, kamēr citu vecuma grupu vidējais procentuālais daudzums bija 80,6%. Citos politiskajos līdzdalības veidos situācija neatšķiras.⁸ 2021. gadā veiktajā SKDS pētījumā “Jauniešu intereses un to uzskati” ir redzams, ka vairums jauniešu nav piedalījušies sabiedriskajās apspriedēs (66%), brīvprātīgajā darbā (53%), pašvaldības domes sēdē vai valsts līmeņa darba grupās (92%), kā arī nav kontaktējušies ar politiķiem internetā vai klātienē (83%). Nepiedalīšanās iemesli ir vēlmes trūkums (26%), nepiemērots aktivitāšu norises laiks (51%), informācijas trūkums par aktivitātēm (31%) un aktivitāšu trūkums, kurās jaunieši ir ieinteresēti (33%).⁹

Jauniešu attieksme pret līdzdalību vēlēšanās: aptaujas datu analīze

Lai labāk izprastu cēloņus, kādēļ jaunieši izvēlas piedalīties vai nepiedalīties vēlēšanās un kas, jauniešuprāt, veicinātu viņu līdzdalību, radošā uzdevuma autori izveidoja aptauju (skatīt pielikumu nr.1). Sākumā aptaujā tika uzdoti vispārēji, aprakstoši jautājumi (par dzimumu, vecumu, izglītības līmeni). Nākamā sadaļa sastāvēja no jautājumiem, kas atšķīrās, ņemot vērā jauniešu vecumu 14.Saeimas vēlēšanu dienas laikā. Aptaujas nobeigumā tika uzdoti jautājumi, kas

⁷ Centrālā vēlēšanu komiteja Vēlētāju attieksmju pētījums 2022 [tiešsaiste]. [Skatīts 03.04.2023]. Pieejams: <https://www.cvk.lv/lv/media/110/download?attachment>

⁸ Centrālā vēlēšanu komiteja Vēlētāju attieksmju pētījums 2022 [tiešsaiste]. [Skatīts 03.04.2023]. Pieejams: <https://www.cvk.lv/lv/media/110/download?attachment>

⁹ Delna JAUNIEŠU PILSONISKĀ LĪDZDALĪBA DEMOKRĀTISKĀ SABIEDRĪBĀ 2021 [tiešsaiste]. [Skatīts 03.04.2023]. Pieejams: <https://delna.lv/wp-content/uploads/2022/01/Jauniesu-pilsoniska-lidzdaliba-demokratiska-sabiedriba.pdf>

palīdzēja projekta autoriem noskaidrot jauniešu zināšanas un uzskatus par vēlēšanām, kā arī citiem politiskās līdzdalības jautājumiem. Anketēšana norisinājās no 2. līdz 8. martam, 2023. gadā. Aptauju aizpildīja 93 jaunieši, kas mācās Rīgas vidusskolā.

Anketas pirmajā daļā autori noskaidroja aptaujāto jauniešu vecumu. Lielākā daļa aptaujāto vēl nebija sasnieguši 18 gadu vecumu, precīzāk, 11,8% bija 15 gadi, 17,2% bija 16 gadi un 38,7% bija 17 gadi. Savukārt 18 gadu vecumu pārsnieguši kopumā bija 32,3% (25,8% bija 18 gadi, 5,4% bija 19 gadi un 1,1% bija 20 gadi). Tika noskaidrots arī tas, ka no aptaujātajiem 60,2% bija sievietes, 34,4% bija vīrieši, bet 5,4% - nebināras personas. Svarīgākais, ko autori šajā daļā noskaidroja, bija tas, ka tikai 18,3% jauniešu 14. Saeimas vēlēšanu dienā (2022. gada 1. oktobrī) bija sasnieguši 18 gadu vecumu jeb vecumu, no kura ir atļauts piedalīties vēlēšanās. 81,7% no aptaujātajiem 2022. gada 1. oktobrī vēl nebija sasnieguši pilngadību.

Ņemot vērā atbildi uz jautājumu "Vai Jūs bijāt sasnieguši 18 gadu vecumu, kad norisinājās 14. Saeimas vēlēšanas 2022. gada 1. oktobrī?", aptaujātos jauniešus tālāk sadalīja divās daļās. Pirmajai daļai jeb respondentiem, kas uz iepriekš minēto jautājumu atbildēja ar "jā", tālāk tika uzdoti jautājumi saistībā ar viņu izvēli piedalīties (vai nepiedalīties) 14. Saeimas vēlēšanās. Uz jautājumu "Vai jūs piedalījāties 14. Saeimas vēlēšanās?" 88,2% atbildēja ar "jā", kamēr 11,8% ar "nē" (skatīt attēlu nr.1 pielikumā nr.2).

Nākamajā jautājumā jauniešiem tika lūgts pamatot savu izvēli piedalīties vai nepiedalīties vēlēšanu procesā. Viens no populārākajiem iemesliem dalībai bija uzskats, ka tas ir katra pilsoņa pienākums ar atbildēm kā "Piedalījos, jo uzskatu, ka tas ir katra pilsoņa pienākums un ka valstī situācija neuzlabosies, ja mēs neiesim vēlēties." Vēl kā piedalīšanās iemesls tika minēts vēlme izmēģināt, kā tas ir, kā arī neapmierinātība ar 13. Saeimas sastāvu un darbību. Savukārt, kā nepiedalīšanās iemesls vienā atbildē tika minēta nevēlēšanās to darīt, bet otrā - laika trūkums. Pēc tam, kad autori bija noskaidrojuši jauniešu dalību 14. Saeimas vēlēšanās un iemeslus, kāpēc viņi vēlēja vai nevēlēja, tika uzdots jautājums "Pēc kādiem kritērijiem Jūs izvēlējāties, par kuru no vēlēšanu sarakstiem balsot?" (Skatīt attēlu nr.2 pielikumā nr.2) Uz šo jautājumu lielākā daļa respondentu (58,8%) atbildēja "Partijas vērtībām", kas ir vērtējams pozitīvi, jo tas nozīmē, ka jaunieši ir pazīstami ar to, kādas vērtības šīs partijas pārstāv. Otra biežāk sastopamā atbilde bija "Pēc citu cilvēku ieteikumiem", kuru izvēlējās 23,5% no balsstiesīgajiem respondentiem. Nobeidzot šo anketas sadaļu, autori uzdeva jautājumu "Vai Jums ir svarīgi, ka partiju pārstāv arī gados jauni kandidāti?". Uz šo jautājumu lielākā daļa jauniešu atbildēja ar "Jā" (70,6%).

Ar aptaujas palīdzību autori vēlējās noskaidrot arī to jauniešu uzskatus, kas pēdējās vēlēšanās nespēja piedalīties tāpēc, ka vēl nebija sasnieguši 18 gadu vecumu.

Autori no šīs vecuma grupas primāri vēlējas uzzināt, vai viņi nākotnē plāno piedalīties vēlēšanās un noskaidrot, kāpēc "jā" vai "nē". Uz jautājumu "Vai Jūs plānojat piedalīties vēlēšanās, kad sasniegsiet pilngadību?" (skatīt attēlu nr.3 pielikumā nr.2) lielākā daļa izvēlējās atbildi "jā" (77,6%), tikmēr 2,6% izvēlējās atbildi "nē" un 19,7% atbildēja, ka izvēli vēl nav veikuši. Starp aptaujātajiem, kas atbildēja, ka nākotnē plāno vēlēšanās piedalīties, kā galvenais pamatojums dominēja uzskats, ka tas ir pilsoņa pienākums. Vairāki arī pauda viedokli, ka pat gadījumā, ja neviena partija pilnībā neatbilst viņu vērtībām, pastāv arī tādas partijas, kuras viņi noteikti nevēlas, lai tiek ievēlētas. Tika izteikts arī viedoklis, ka jauniešiem noteikti jāiesaistās vēlēšanās, jo tādejādi viņi tieši ietekmē savu nākotni. Savukārt, starp respondentiem, kas izvēlējās atbildi "nē", pastāvēja

dažādi iemesli, kā, piemēram, vēlmes trūkums vai fakts, ka respondents neplāno dzīvot Latvijā. Tika izteikts arī viedoklis, ka "Nav intereses balsot tādā valstī, kas neko nedara, lai palīdzētu iedzīvotājiem". Tomēr, apskatot aptaujātos, kas izvēlējās atbildi "nezinu", ir redzams, ka daudzi nav izlēmuši zināšanu trūkuma dēļ. Viena no atbildēm šajā sadaļā ir "Jo kāda jēga balsot, ja tu zini, ka valdība neko nemainīs un tavu balsi pamestīs. Tad labāk kļūt par prezidenti un veidot valsti no feministu acu skatiena", kas attēlo zināšanu trūkumu par Latvijas politisko sistēmu jauniešu vidū, jo Latvijā prezidentam vara un iespējas nav iespējas būtiski ietekmēt lēmumu pieņemšanas procesu. No šīs anketas sadaļas var secināt, ka lielākā daļa aptaujāto jauniešu nākotnē plāno piedalīties vēlēšanās, jo uzskata, ka tas ir valsts iedzīvotāja pienākums. Savukārt, starp jauniešiem, kas vēlēšanās piedalīties neplāno piedalīties vai nav vēl veikuši izvēli, novērojams zināšanu trūkums.

Noslēgumā autori vēlējas noskaidrot atbildes uz jautājumiem, neatkarīgi no respondentu vecuma, piemēram, "Vai, Jūsprāt, politiķi savās priekšvēlēšanu reklāmās jauniešus uzrunā pietiekami bieži?". Uz šo jautājumu 90,3 % aptaujāto atbildēja ar "nē". Rezultāts liecina, ka šī problēma ir aktuāla un to vajadzētu risināt. Kā potenciālie risinājumi tika atzīmēti šādi varianti - politiķiem savās priekšvēlēšanu kampaņās jāakcentē jauniešiem nozīmīgi jautājumi, šo variantu izvēlējās 54,8%; jāpiesaista kampaņās jaunieši - viedokļu līderi, atbildi atzīmēja 19,4%; kā trešais variants tika minēts politiķu aktīvāka sociālo mediju lietošana priekšvēlēšanu periodā, 16,1% aptaujāto šo atzīst par risinājumu (skatīt attēlu nr.4 pielikumā nr.2).

Tālāk tika noskaidrots, vai vēlēšanu vecuma samazināšana no 18 gadiem uz 16 tiek uzskatīta par vajadzīgu. 72% aptaujāto uzskata, ka tas nav nepieciešams, kamēr tikai 28% uzskata, ka tas būtu vajadzīgs. Autori arī vēlējas noskaidrot, vai respondentiem ir zināšanas par to, kā norisinās vēlēšanas un kas ir jādara, aizpildot vēlēšanu zīmi. Lielākā daļa jeb 51,6% atzina, ka ir nojausma, bet nav pilnībā pārliecināti, 6,5% nezina, kas jādara, savukārt 42,9% atbildēja, zina, kā norisinās šis process. Šie dati liecina, ka informācija par vēlēšanu norises procesu nav viegli iegūstama vai arī jauniešiem to ir grūti saprast. Autori vēlējas uzzināt vai aptaujas pildītāji vēlētos veikt vēlēšanas e-vidē, līdzīgi kā tas notiek kaimiņvalstī Igaunijā jau kopš 2005. gada. 90,3% uzskata, ka tas veicinātu vēlēšanu vecumu sasniegušos doties vēlēties, turpretim 9,7% neuzskata, ka tas uzlabotu vēlēšanu aktivitāti.

Tālāk jauniešiem tika uzdots - "No kādiem avotiem Jūs iegūstat informāciju par vēlēšanām, to norisi, partijām u.c.?" (skatīt attēlu nr.5 pielikumā nr.2). Lielāka daļa jeb 86% informāciju iegūst no vecākiem, draugiem vai paziņām, 73,1% aptaujāto no ziņu portāliem. Trešais populārākais informācijas ieguves avots ir sociālie tīkli, piemēram, Instagram un Facebook, no šiem avotiem informāciju iegūst 66,7% no respondentiem. 52,7% aptaujāto jauniešu savu informāciju iegūst gan no plakātiem, izkārtņēm un reklāmām uz ielām, gan arī no televīzijas. Tikmēr 9,7% informāciju saņem lasot žurnālus, bet 5,4% vispār neizpēta doto informāciju. Autori vēlējas sīkāk noskaidrot, kuri sociālie tīkli tiek izmantoti visaktīvāk informācijas iegūšanai. Visvairāk izmantotais sociālais tīkls ir Instagram, tur savu informāciju par vēlēšanām saņem 46,7% aptaujāto. 29,3% aptaujāto jauniešu izmanto TikTok, lai iegūtu vēlamu informāciju, 9,3% izmanto Facebook. Vismazāk izmantotais sociālais tīkls šim nodomam ir Twitter, to izmanto tikai 5,3% no aptaujātajiem.

Autoru nākamais mērķis bija noskaidrot jauniešu domas par skolas mācību vides un vēlēšanu mijiedarbību. 97,8% respondentu uzskata, ka skolā vajadzētu skolēniem mācīt par vēlēšanām, to norisi un nepieciešamību. Lai noskaidrotu, ko jaunieši atzīst par, viņuprāt, labākajām mācību metodēm, tika uzdots jautājums - "Kādā formātā būtu jā māca skolēniem par vēlēšanu procesu un to nozīmi?" (skatīt attēlu nr.6 pielikumā nr.2). Lielāka daļa, precīzāk 49,5% jauniešu, ierosināja uz skolām aicināt ekspertus un partiju pārstāvjus, kuri informēs jauniešus par vēlēšanu norisi un to svarīgumu. 21,5% aptaujāto pauda, ka skolas ietvaros būtu nepieciešams spēlēt informatīvās galda spēlēs. 19,4% vēlētos integrēt mācību video skolas mācību procesā, lai atvieglotu informācijas uztveršanu. Savukārt, 2,2% minēja, ka skolās varētu rīkot vēlēšanu pasākumus, kuros skolēniem būtu jābalso par kādu problēmu, kurai nepieciešams risinājums, piemēram, riteņbraucēju parka izveide. Šajos pasākumos skolēni varētu redzēt, kā dzīvē norisinās vēlēšanas, nevis tikai mācīties par tām teorētiski. Šobrīd skolā audzēkņi nesaņem pietiekami daudz informācijas par vēlēšanu procesu un tā nozīmi - tā uzskata 81,7% aptaujāto. Kā pēdējais jautājums tika uzdots - "Vai Jūs apsvērtu iesaistīties politisko partiju jaunatnes organizācijās?". Diemžēl vairākums (54,8%) atbildēja, ka nedomā iesaistīties šāda veida organizācijās.

Var secināt, ka daudzu jauniešu zināšanas par vēlēšanu procesu nav pilnīgas, taču vienlaikus respondenti uzskata, ka piedalīties tajās ir būtiski. Tas varētu būt saistīts ar to, ka skolās netiek par to mācīts pietiekami daudz vai tas netiek darīts jauniešiem viegli izprotamā veidā. Aptaujātie uzskata, ka skolās vajadzētu skolēniem mācīt par vēlēšanām, tomēr to vajadzētu darīt interesanti un radoši, lai skolēniem rastos interese par to un lai skolēni varētu redzēt, kā vēlēšanas ietekmē viņu pašu un kā vēlēšanas norisinās praksē. Izvēloties partijas par ko balsot, jaunieši paļaujas uz sociālajiem tīkliem, tāpēc ir svarīgi, ka informācija, kas tajos ir pieejama, ir patiesa un neveido viltus priekšstatus un jaunieši ir prot kritiski izvērtēt - analizēt un salīdzināt iegūto informāciju.

Piedāvātais risinājums: izglītojoša galda spēle

Balstoties gan uz jau veiktiem pētījumiem, gan uz autoru izstrādātās aptaujas rezultātu analīzi, autori sāka meklēt problēmas risinājumus. Tika izvērtētas vairākas idejas, kas varētu kalpot par veidiem, kā informēt un izglīt jauniešus par politisko līdzdalību, tās nepieciešamību un mudināt viņus piedalīties vēlēšanās. Daži no variantiem bija atvērtās stundas, infografiki, video, kā arī citi informatīvie materiāli. Tomēr, izvērtējot šo metožu priekšrocības un trūkumus, kā arī to jau esošo pieejamību, autori secināja, ka visefektīvākais un jauniešiem interesantākais būtu izglītojošas galda spēles izveide. Galda spēli kā lietderīgu un interesantu aktivitāti nosauca arī būtiska daļa aptaujāto respondentu.

Tādēļ projekta ietvaros tika izveidota **izglītojoša galdaspēle "Tavas vēlēšanas, Tava politika"**. Šajā spēlē ir vairāki posmi, tos var izspēlēt secīgi vai kādu var izlaist.

Spēles mērķis ir uzlabot jauniešu zināšanas par priekšvēlēšanu procesu un vēlēšanām, veicināt izpratni par politiskās līdzdalības nozīmi un attīstīt kritisko domāšanu, diskutējot par politiski, ekonomiski un sociāli aktuālām tēmām.

Spēles norises apraksts. Tajā piedalās divas grupas ar cilvēkiem - vēlētāji un politiskās partijas. Tika izveidoti vairāki vēlētāju, kā arī politisko partiju profili. Precīzāk, ir 5 vēlētāju grupas un katra pārstāv savu ideoloģiju (nacionālisms, liberālisms, sociāldemokrātija, konservatīvisms un populisms). Līdzīgi, ir arī 5 partiju profili, kur katrs pārstāv vienu no ideoloģijām. Spēles sākumā katram dalībniekam vai dalībnieku grupai tiek iedalīta viena no iepriekš minētajām lomām un viņiem ir īss brīdis, lai ar to iepazītos. Tālāk tiek izlozēta problēma jeb temats, kas tiek nolasīts visiem dalībniekiem. Spēlē ir 6 iespējamās problēmas - migrācija, nodokļu politika, politiskā līdzdalība, zaļā ekonomika, valodas politika un demogrāfija. Par izvēlēto tematu domās vēlētāji un diskutēs politiskās partijas, balstoties uz saviem uzskatiem un vērtībām.

Spēles “Tavas vēlēšanas, Tava politika” pirmajā posmā politiskās partijas iepazīstina vēlētājus ar savu ideoloģiju. Taču viņi to veic, neizmantojot aizliegtos vārdus, kas norādīti viņu kartītē. Pēc tam katrs vēlētājs izsaka savu minējumu par to, kuru ideju sistēmu partija pārstāv. Šajā spēlē ir arī punktu sistēma, taču tā katrā posmā darbojas nedaudz savādāk. Pirmajā daļā punktus iegūst tikai vēlētāji. To var izdarīt, veicot pareizu minējumu par politiskās partijas ideoloģiju.

Tālāk spēle ievirzās otrajā posmā. Šī daļa ir saistīta ar informācijas izplatīšanu. Tiek izdalītas kartītes, kurās ir norādīti 6 dažādi partiju reklamēšanas veidi - sociālo mediju kampaņas, televīzijas reklāmas, bukletu izdare, reklamēšanas plakāti, reklamēšana caur pastu, kā arī tiešas tikšanās ar partiju pārstāvjiem. Gan politiskās partijas, gan vēlētāji izvēlas, viņuprāt, trīs vislabākos informācijas izplatīšanas veidus. Proti, partijas savu izvēli veic, balstoties uz to, kādu demogrāfijas grupu tās visdrīzāk varētu piesaistīt, kamēr vēlētāji savu izvēli veic, vadoties pēc viņiem iedalītā profila (tātad, izvēle balstās uz to, kur viņu vēlētāju grupa varētu iegūt informāciju par partijām). Abu pušu rezultāti tiek salīdzināti ar autoru piedāvātajām atbildēm. Šajā posmā punktus var iegūt visi spēles dalībnieki, izvēloties pareizos reklamēšanas veidus. Maksimālais iegūstamais punktu skaits šajā daļā ir trīs.

Trešais spēles posms ir politiskā kampaņa/priekšvēlēšanu diskusija. Katrai politiskajai partijai tiek dots neilgs laiks, lai izstrādātu savu runu, ar kuru tiks uzrunāti vēlētāji. Runas beigās vēlētāji (viens no katras vēlētāju grupas) drīkst partijām uzdot jautājumus. Arī šajā spēles posmā punktus var iegūt visi dalībnieki. Partijas punktus var nopelnīt labi pārstāvēt savas vērtības, bet vēlētāji var iegūt punktus par āķīgiem jautājumiem, kas izaicina attiecīgās partijas.

Nobeigumā vēlētāji balso par kādu no partijām, uz lapiņas atzīmējot attiecīgā saraksta numuru. Vēlētājiem ir jābalso par to partiju, kas viņuprāt atbilst viņu politiskajai pārliecībai/ideoloģijai. Balsis tiek ievāktas un saskaitītas, un tiek paziņots arī uzvarētājs vai uzvarētāji.

Pēc balsošanas ir iespējams izspēlēt arī bonusa daļu/ “zelta raundu” (jautājumi pielikumā nr.3), kurā no abām pusēm (vēlētājiem un partijām) tiek izvirzīti 2 līdz 3 cilvēki. Viņiem pēc iespējas ātrāk ir jāatbild uz jautājumiem par vēlēšanām. Ja tā tiek nolemts, uzvarētājs jeb tas, kurš sniedz visvairāk pareizas atbildes, var saņemt kādu papildus balvu.

Spēle jauniešiem būtu gan informatīva un izglītojoša, gan arī izklaidējoša aktivitāte, kuras laikā jaunieši apgūtu jēdzienus, kas tiek izmantoti, raksturojot politiskos procesus, un faktus par Latvijas vēlēšanu sistēmu, kā arī gūtu izpratni par vērtību lomu politikā. Autori cer, ka spēle motivētu jauniešus nākotnē iesaistīties dažādos politiskajos procesos, it īpaši, vēlēšanās.

Pirmkārt, spēle palīdzētu jauniešiem uzzināt vairāk par dažādām politiskajām ideoloģijām un kā tās izpaužas politikā. Spēles ietvaros jauniešiem tās ir nepieciešams brīvi pārzināt. Ja spēlētājs vēlas iegūt pēc iespējas vairāk punktus, ir nepieciešams izprast, kā ideoloģija ietekmē politiķu izvēles gan pirmsvēlēšanu kampaņās, gan dažādu sociālo un politisko problēmu atrisināšanā. Jauniešiem tiks dota iespēja arī iejusties vēlētāju lomā un pašiem piedalīties vēlēšanās. Tas spēlētājiem palīdzēs saprast pēc kādiem principiem izvērtēt partijas, lai pārlicinātos, ka viņu vērtības un uzskati valdībā tiks pārstāvēti. Pēc autoru domām, tā ir viena no būtiskākajām prasmēm, ko ir nepieciešams apgūt pirms vēlēšanām.

Paralēli spēle palīdzēs iegūt arī papildus zināšanas par dažādām problēmām, kas šobrīd ir aktuālas Latvijā, piemēram, par zaļo ekonomiku, bezdarba līmeni, imigrāciju un nodokļiem. Spēlē jauniešiem būtu iespēja tām izdomāt radošus risinājumus, kas atbilstu partijas ideoloģijai, kā arī tos aizstāvēt vēlētāju priekšā. Mūsdienās vairums jauniešu neuztraucas par politisko situāciju valstī. Pēc autoru domām, konkrētā spēles daļa jauniešos varētu raisīt papildus interesi par pieminētajām problēmām un, iespējams, tās pat izskatīt sīkāk pēc spēles pabeigšanas.

Savukārt spēlēs noslēguma daļā, kurā tiek uzdoti "ātrie jautājumi" par vēlēšanām Latvijā, spēlētājiem ir nepieciešamas jau iepriekšējās zināšanas vēlēšanu sistēmu Latvijā. Iespējams, ka liela daļa no jauniešiem prasītos faktus būtu piemirsuši, tomēr ar spēles palīdzību tos varētu atsaukt atmiņā. Pastāv arī iespēja, ka vairums prasītos faktus iepriekš nav apguvuši, bet spēles ietvaros tos apgūtu. Pēc autoru domām, dažādu faktu zināšana par valsts politisko sistēmu ir ļoti būtiska, tomēr, kā iepriekš ar aptaujas palīdzību noskaidrojām, vairums jauniešu nav ieguvuši pietiekami daudz zināšanas par valsts uzbūvi.

Kopumā šī spēle jauniešiem palīdzētu gan praksē labāk izprast politisko ideoloģiju saikni ar konkrētām rīcībpolitikām, gan uzlabot zināšanas par priekšvēlēšanu un vēlēšanu procesu, gan vairāk uzzināt par šobrīd Latvijā aktuāliem politiskiem, ekonomiskiem un sabiedriskiem jautājumiem, gan pilnveidot kritiskas domāšanas un analītiskās prasmes. Ņemot vērā, ka vairums jauniešu ir ļoti azartiski, iespējams, daudziem būtu vēlme pirms spēles spēlēšanas iegūt vairāk informācijas gan par politiskajām ideoloģijām, gan vēlēšanu procesu, gan dažādām aktuālām problēmām valstī. Iegūstot papildus informāciju par situāciju valstī, jaunieši varētu iegūt vēlmi paši ietekmēt dažādus politiskos procesus, tas ir, piedalīties vēlēšanās, jaunatnes organizācijās u.c. Tas nozīmē, ka spēlei pozitīvas tālejošas sekas - tiktu veicināta jauniešu pilsoniskuma apziņa un uzlabota politiskā līdzdalība kopumā.

Papildus pievienoti autoru izveidotie spēles elementi un informatīvie materiāli:

- Galda spēles reklāma;
- Galda spēles noteikumi (bukleta formātā);
- Galda spēles kartītes¹⁰;
- Kolāža par galda spēles izmēģināšanu.

¹⁰ Kartītes iekļauto politisko ideoloģiju definīciju avoti: Ašmanis, M. Politikas terminu vārdnīca. Rīga: Zvaigzne ABC, 1999; Falka, S., Kuprišs, E., Siņicins M., Sīka, Ē. Politika un tiesības, I daļa. Rīga: SIA Izdevniecība RaKa, 2023.; Hague, R., Harrop, M., McCormick, J. Comparative Government and Politics, 10th edition. London: Palgrave, 2016; Pabriks, A. Politikas mazais leksikons, Rīga: Zvaigzne ABC, 2006.

Pielikums

Pielikums nr.1

Aptaujas jautājumi

- 1) Norādiet savu vecumu! (ievadiet tikai skaitli)
 - Atvērts jautājums

- 2) Kāds ir Jūsu dzimums? (šī anketa ir anonīma)
 - Sieviete
 - Vīrietis
 - Nebināra persona

- 3) Kādu izglītību Jūs šobrīd iegūstat?
 - Pamata izglītību
 - Vispārējo vidējo izglītību
 - Profesionālo vidējo izglītību
 - A Ugstākā izglītība

- 4) Vai Jūs bijāt sasnieguši 18 gadu vecumu, kad norisinājās 14. Saeimas vēlēšanas 2022. gada 1. oktobrī?
 - Jā
 - Nē

Jautājumi personām, kurām bija tiesības piedalīties 14. Saeimas vēlēšanās

- 5) Vai Jūs piedalījāties 14. Saeimas vēlēšanās?
 - Jā
 - Nē

- 6) Kādēļ Jūs piedalījāties vai nepiedalījāties vēlēšanās?
 - Atvērts jautājums

- 7) Pēc kādiem kritērijiem Jūs izvēlējāties, par kuru no vēlēšanu sarakstiem balsot?
 - Partijas vērtībām
 - Partijas izteiktajiem solījumiem
 - Zināms kandidāts
 - Pēc citu cilvēku ieteikumiem
 - Cits

- 8) Vai Jums ir svarīgi, ka partiju pārstāv arī gados jauni kandidāti?
 - Jā
 - Nē

Jautājumi cilvēkiem, kuriem vēl nebija tiesības balsot 14. Saeimas vēlēšanās

Vai Jūs plānojat piedalīties vēlēšanās, kad sasniegsiet pilngadību?

- Jā
- Nē
- Nezinu/ neesmu drošs

9) Lūdzu, pamatojiet savu izvēli uz iepriekšējo jautājumu.

- Atvērts jautājums

Jautājumi, kas nav balstīti uz balsošanas tiesību vēsturi

10) Vai, Jūsaprāt, politiķi savās priekšvēlēšanu reklāmās jauniešus uzrunā pietiekami bieži?

- Jā
- Nē

11) Kas politiķiem būtu jādara, lai efektīvāk uzrunātu jauniešu auditoriju?

- piesaistīt kampaņām jauniešus - viedokļu līderus
- iekļaut partiju sarakstos vairāk jauniešu
- vairāk priekšvēlēšanu procesā izmantot sociālos medijus
- savās priekšvēlēšanu kampaņās vairāk akcentēt jauniešiem aktuālus jautājumus
- Cits

12) Vai Jūs atbalstītu samazināt vēlēšanu vecumu no 18 gadiem uz 16?

- Jā
- Nē

13) Vai Jūs zināt, kā norisinās vēlēšanas un kas Jums ir jādara, aizpildot vēlēšanas zīmi?

- Jā
- Nē
- Ir nojausma, bet neesmu pilnīgi pārliecināts

14) Vai Jūs atbalstītu vēlēšanu norisi e-vidē?

Kā piemēru var ņemt vērā kaimiņvalsti Igauniju, kur no 2005. gada ir rīkota balsošana e-vidē.

- Skala no 1 (pilnīgi neatbalsta) līdz 5 (pilnīgi atbalsta)

15) Vai, Jūsaprāt, vēlēšanu norise e-vidē paaugstinātu vēlētāju aktivitāti?

- Jā
- Nē

16) Vai Jūs zināt kādas politiskās partijas reprezentē Jūsu intereses?

- Skala no 1 (neko neizprotu) līdz 5 (pilnīgi izprotu)

17) No kādiem avotiem Jūs iegūstat informāciju par vēlēšanām, to norisi, partijām u.c. ? (var atzīmēt vairākus lauciņus)

- Sociālie tīkli (piemēram, Instagram, Facebook u.c.)
- Ziņu portāli (piemēram, LSM u.c.)
- Plakāti, izkārtnes un reklāmas uz ielām
- Bukleti, kurus izdala kādas partijas pārstāvji
- Vecāki, draugi, paziņas
- Žurnāli
- Televīzija
- Neizpētu doto informāciju
- Skolā (sociālo zinību vai citās stundās)
- Cits

18) Ja uz iepriekšējā jautājumā atzīmējāt punktu - sociālie mēdiji, šajā jautājumā atzīmē kādos sociālo mēdiju portālus Jūs esat ieguvuši informāciju par vēlēšanām.

- Instagram
- Facebook
- TikTok
- Whatsapp grupas
- Telegram grupas
- Youtube
- Cits

19) Vai, Jūsaprāt, skolā ir jā māca par to, kas ir vēlēšanas, kādēļ tajās ir jā piedalās un kā tas jā dara?

- Jā
- Nē

20) Kādā formātā būtu jā māca skolēniem par vēlēšanu procesu un to nozīmi?

- Mācību video
- Galda spēle (Līdzīga Migrācijas spēlei un Demokrātijā)
- Darba lapa
- Tiek aicināti eksperti un partiju pārstāvji
- Nedomāju, ka būtu tas jā māca
- Cits

21) Vai skolā, Jūsaprāt, šobrīd skolēni saņem pietiekami daudz informācijas un zināšanu par to, kādēļ svarīgi piedalīties vēlēšanās un kā tas jā dara?

- Jā
- Nē

22) Vai Jūs apsvērtu iesaistīties politisko partiju jaunatnes organizācijās?

- Jā
- Nē

23) Vai bija kādas nepilnības anketā, kas neļāva Jums pilnvērtīgi sniegt atbildi? (nav obligāti jābild)

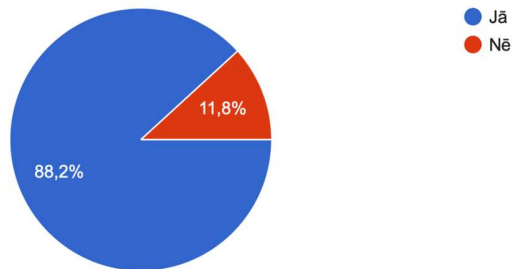
- Atvērts jautājums

Pielikums nr. 2

Aptaujā iegūtie dati

Vai Jūs piedalījāties 14. Saeimas vēlēšanās?

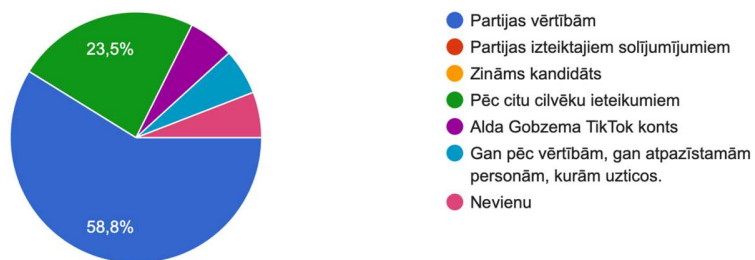
17 atbildes

Attēls nr.1

Pēc kādiem kritērijiem Jūs izvēlējāties, par kuru no vēlēšanu sarakstiem balsot?

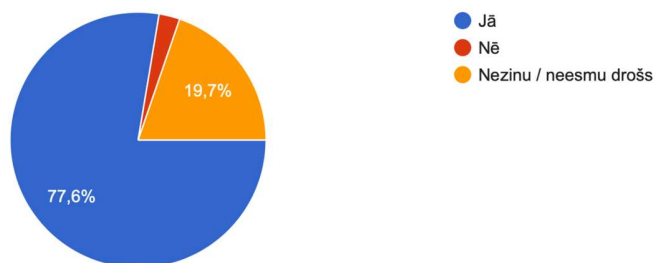
17 atbildes

Attēls nr.2

Vai Jūs plānojat piedalīties vēlēšanās, kad sasniegsiet pilngadību?

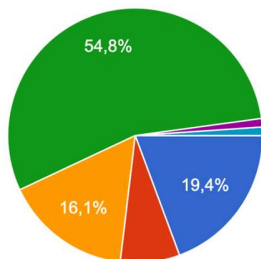
76 atbildes

Attēls nr.3

Kas politiķiem būtu jā dara, lai efektīvāk uzrunātu jauniešu auditoriju?

93 atbildes

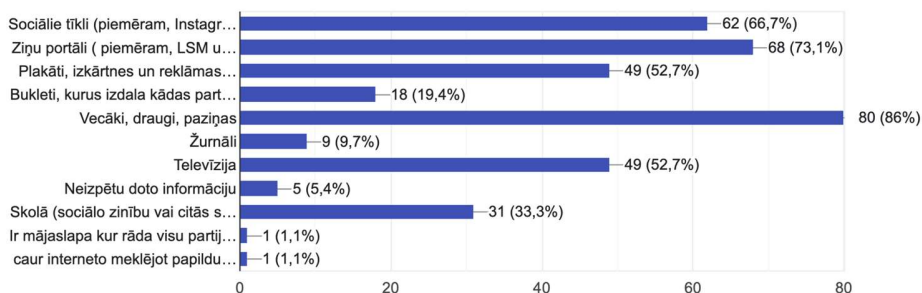

- piesaistīt kampaņām jauniešus - viedokļu līderus
- iekļaut partiju sarakstos vairāk jauniešu
- vairāk priekšvēlēšanu procesā izmantot sociālos medijus
- savās priekšvēlēšanu kampaņās vairāk akcentēt jauniešiem aktuālus jautājumus
- Izmatno sociālos tīklus kuros jaunieši varetu viņus redzēt jo šobrīd janiesi pa...
- pirmais un otrais

Attēls nr.4

No kādiem avotiem Jūs iegūstat informāciju par vēlēšanām, to norisi, partijām u.c. ? (var atzīmēt vairākus lauciņus)

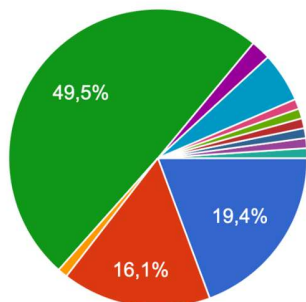
93 atbildes

Attēls nr.5

Kādā formātā būtu jā māca skolēniem par vēlēšanu procesu un to nozīmi?

93 atbildes

- Mācību video
 - Galda spēle (Līdzīga Migrācijas spēlei...
 - Darba lapa
 - Tiek aicināti eksperti un partiju pārstāvji
 - Nedomāju, ka būtu tas jā māca
 - Glada spēle (Līdzīga Migrācijas spēlei...
 - pasākumi
 - Skolotajs izskaidro
- ▲ 1/2 ▼

Attēls nr.6

Pielikums nr.3

Jautājumi spēles bonusa posmam.

Vēlēšanu sistēma Latvijā

1. Cik procenti no Latvijas balsstiesīgajiem iedzīvotājiem nobalsoja 14. Saeimas vēlēšanās?

- A. 52 %
- B. 55 %
- C. 59 %
- D. 63 %

2. Cik bieži notiek Saeimas vēlēšanas?

- A. Reizi 2 gados
- B. Reizi 3 gados
- C. Reizi 4 gados
- D. Reizi 5 gados

3. Kas ievēl Latvijas Republikas prezidentu?

- A. Saeima
- B. Ministru kabinets
- C. Augstākā tiesa
- D. Pilsoņi

4. Kurā gadā notika pirmās Saeimas vēlēšanas?

- A. 1918.gads
- B. 1922.gads
- C. 1925.gads
- D. 1994.gads

5. No cik gadu vecuma Latvijā drīkst balsot?

- A. 16 gadi
- B. 18 gadi
- C. 21 gads
- D. 25 gadi

6. Cik partijas startēja 14. Saeimas vēlēšanās?

- A. 10
- B. 14
- C. 17

D. 19

7. Cik vēlēšanu apgabalu ir Latvijā?

- A. 4
- B. 5
- C. 7
- D. 36

8. No cik gadu vecuma drīkst kandidēt Saeimas vēlēšanās?

- A. 18
- B. 21
- C. 26
- D. 40

9. Cik % barjera ir jāpārvar, lai partiju ievēlētu Saeimā?

- A. 2%
- B. 3%
- C. 5%
- D. 10%

10. Kā sauc Latvijas vēlēšanu sistēmu?

- A. mažoritārā vēlēšanu sistēma
- B. proporcionālā vēlēšanu sistēma
- C. jauktā vēlēšanu sistēmā
- D. atvērta vēlēšanu sistēma

11. Kāds partiju sarakstu veids pastāv Latvijā (partijai iesniedzot sarakstu vēlēšanām)?

- A. Grozāmais (brīvais) saraksts
- B. Cietais saraksts
- C. Mīkstais mandāts
- D. Ierakstāmais saraksts

12. Cik deputāti tiek ievēlēti Latvijas Republikas Saeimā?

- A. 60 deputāti
- B. 100 deputāti
- C. 120 deputāti
- D. 150 deputāti

13. Vai Saeimas vēlēšanās drīkst kandidēt no partijām neatkarīgi kandidāti?

- A. Jā
- B. Nē